TEMA 4

DRETS FONAMENTALS (I)

Policia com a garantia · límits · detenció · identificació · *habeas corpus*

ITINERARI DEL TEMA

1 · Policia i garantia | 2 · Límits de l'actuació | 3 · Detenció i retenció | 4 · Identificació | 5 · Garanties i seguretat privada

1 · POLICIA I GARANTIA — Missió constitucional i policia com a institució de garantia.

2 · LÍMITS DE L'ACTUACIÓ — Legalitat, proporcionalitat i actuacions compatibles amb els drets.

3 · DETENCIÓ I RETENCIÓ — Privació de llibertat, drets de la persona detinguda i incomunicació.

4 · IDENTIFICACIÓ — Documentació, diligències d'identificació i prohibició del perfil racial.

5 · GARANTIES I SEGURETAT PRIVADA — Habeas corpus, particulars, seguretat privada i presó provisional.

LA POLICIA ÉS UNA GARANTIA CONSTITUCIONAL

- L'art. 104.1 CE atribueix a les forces i cossos de seguretat la missió de protegir el lliure exercici dels drets i llibertats i garantir la seguretat ciutadana.
- Les administracions són la primera línia no jurisdiccional de protecció dels drets.
- La mateixa actuació pública pot garantir drets o vulnerar-los: la missió constitucional exigeix eficàcia i subjecció al dret.
- La seguretat no és una finalitat autònoma superior als drets, sinó una condició per al seu exercici.

CONNEXIÓ AMB EL TEMA 1

Recupereu l'art. 53 CE: cada grup de drets té garanties diferents, però tots vinculen els poders públics.

LA MISSIÓ CONSTITUCIONAL TRANSFORMA EL MODEL POLICIAL

- La Constitució allunya la policia d'un model centrat exclusivament en el control de l'ordre.
- La protecció activa de drets forma part de la funció policial, no és un límit extern afegit.
- L'organització, els principis bàsics i l'ús de la força s'han d'adaptar a l'ordre constitucional.
- L'actuació policial ha de protegir la ciutadania i, simultàniament, respectar els seus drets (STC 55/1990).

INSTITUCIÓ DE GARANTIA

- Òrgan concebut per protegir drets.
- La policia actua preventivament i reacciona davant actes il·lícits.
- La seua actuació està sotmesa a controls.

GARANTIA INSTITUCIONAL

- Protegeix l'existència i els trets essencials d'una institució davant el legislador.
- No és sinònim d'institució que garanteix drets.
- Opera com un límit a la configuració legislativa.

PRECISIÓ CONCEPTUAL→ En aquest tema ens interessa la policia com a institució de garantia.

EFICÀCIA POLICIAL I DRETS NO SÓN ALTERNATIVES

- L'eficàcia no justifica per si mateixa una restricció de drets.
- Cal identificar si existeix habilitació legal, una finalitat legítima i una necessitat concreta.
- L'activitat provatòria policial ha de respectar les garanties que condicionen la validesa de la prova.
- El monopoli de l'ús legítim de la força comporta una responsabilitat reforçada.

OBEDIÈNCIA LEGAL, NO OBEDIÈNCIA CEGA

- En un sistema constitucional, l'autoritat deriva de la llei i està sotmesa a aquesta.
- Existeix deure d'obeir les ordres conformes amb l'ordenament.
- Existeix també el deure de no executar ordres manifestament contràries a la Constitució o a les lleis.
- Una ordre superior no elimina automàticament la responsabilitat de qui l'executa.

CAS DE PARTIDA

STS 32/2018, Sala Militar: valoreu la diferència entre disciplina jeràrquica i obediència legal.

CAS: CONTROL D'ALCOHOLÈMIA NO INSTAL·LAT

- Diverses patrulles tenien assignat un control d'alcoholèmia en una carretera.
- Els agents romanien dins dels vehicles sense senyalitzar ni executar el control.
- En advertir la presència del superior, iniciaren les proves als vehicles que circulaven.
- La resolució permet discutir responsabilitat, jerarquia i compliment legal del servei.

Pot un agent emparar qualsevol conducta en una ordre o en la passivitat del comandament? Justifiqueu-ho.

PRINCIPIS QUE LEGITIMEN LA INTERVENCIÓ POLICIAL

- Principi de legalitat: tota ingerència necessita una habilitació normativa suficient.
- Procedència: han d'existir circumstàncies objectives que justifiquen intervenir.
- Proporcionalitat: la mesura ha de ser idònia, necessària i equilibrada.
- Igualtat i no-discriminació: els criteris de selecció no poden ser arbitraris.
- Responsabilitat i control: l'actuació ha de poder explicar-se i revisar-se.

RISC, PERILL I VALORACIÓ PRÈVIA

- La intervenció preventiva no requereix sempre que el dany ja s'haja produït.
- Sí que exigeix un risc o perill concret, valorat a partir de dades objectives.
- La mera intuïció, l'aparença o una categoria general de persones no legitimen mesures restrictives.
- Com més intensa siga la ingerència, més precisa ha de ser la justificació.

EL TEST DE PROPORCIONALITAT

- Idoneïtat: la mesura pot contribuir realment a la finalitat perseguida.
- Necessitat: no existeix una alternativa igualment eficaç i menys restrictiva.
- Proporcionalitat estricta: el benefici públic compensa el sacrifici imposat al dret.
- La constitucionalitat de les mesures restrictives exigeix l'observança estricta d'aquest test (STC 37/1998).

MÈTODE D'ANÀLISI

Apliqueu sempre els tres passos per separat; afirmar només que la mesura és "proporcional" no és suficient.

LA SEGURETAT ÉS RESULTAT, NO VALOR ABSOLUT

- La seguretat s'obté mitjançant el lliure exercici dels drets i la seua protecció efectiva.
- No és una missió totalitzadora que permeta qualsevol intervenció.
- Els arts. 103 i 104 CE exigeixen adequació dels fins, dels mitjans i del procediment.
- Professionalitat i eficàcia han d'operar dins de l'ordenament jurídic.

DEURES BÀSICS EN TOTA ACTUACIÓ

- Evitar pràctiques abusives, arbitràries o discriminatòries que impliquen violència física o moral.
- Protegir la vida i la integritat de les persones sota custòdia.
- Respectar l'honor, la dignitat i la intimitat.
- Actuar amb neutralitat, integritat i sotmetiment ple a la llei.
- Prevenir i rebutjar qualsevol pràctica corrupta.

EL CODI DE CONDUCTA DE NACIONS UNIDES

- La Resolució 34/169 de l'Assemblea General de l'ONU aprova el Codi de conducta per a funcionaris encarregats de fer complir la llei.
- Els agents han de servir la comunitat i protegir totes les persones davant actes il·legals.
- La professió comporta un grau elevat de responsabilitat.
- El Codi reforça la lectura dels principis de l'art. 5 LOFCS des dels drets humans.

- Impulsa i coordina actuacions de Policia Nacional i Guàrdia Civil en matèria de drets humans.
- Facilita el seguiment i l'avaluació de possibles vulneracions en actuacions policials.
- Presta especial atenció a les persones sota custòdia policial.
- La seua creació s'articula mitjançant la Instrucció 1/2022 de la Secretaria d'Estat de Seguretat.

LOPSC I LECRIM: DUES LÒGIQUES DIFERENTS

- La LOPSC regula potestats administratives preventives i el règim de seguretat ciutadana.
- La LECrim regula actuacions vinculades a la investigació penal i al procés penal.
- Una mateixa actuació policial pot situar-se en un marc o en l'altre segons la finalitat i els pressupòsits.
- Identificar la cobertura jurídica és el primer pas per valorar la licitud de la mesura.

FINALITATS DE LA LOPSC

- Protegir el lliure exercici dels drets i el funcionament normal de les institucions.
- Preservar la seguretat i la convivència ciutadanes i protegir persones i béns.
- Garantir l'ús pacífic de vies, béns i espais públics i la prestació de serveis bàsics.
- Prevenir delictes i infraccions administratives.
- Assegurar transparència en l'actuació pública en matèria de seguretat.

PRINCIPIS RECTORS DE LA LOPSC

- Legalitat, igualtat de tracte i no-discriminació.
- Oportunitat, proporcionalitat, eficàcia i responsabilitat.
- Control administratiu i jurisdiccional.
- Interpretació favorable a l'efectivitat dels drets, especialment reunió, manifestació, expressió, informació, llibertat sindical i vaga.
- Intervenció basada en una amenaça concreta o un comportament objectivament perillós.

COOPERACIÓ I DEURE DE COL·LABORACIÓ

- Les administracions amb competències en seguretat ciutadana es regeixen per cooperació i lleialtat institucional (art. 6 LOPSC).
- Han de facilitar informació i assistència tècnica i, quan calga, coordinar actuacions.
- Autoritats i empleats públics han de prestar auxili i comunicar fets que pertorben greument la seguretat.
- Els particulars poden ser requerits per col·laborar sense assumir un risc personal; la seguretat privada té un deure especial.

CONNEXIÓ AMB EL TEMA 3

Ací la cooperació apareix aplicada a la LOPSC. Recordeu que coordinar no altera la titularitat de les competències.

UNA LECTURA CRÍTICA DE LA LOPSC

- La prevenció pot avançar la intervenció abans que es produïsca una lesió efectiva.
- Els conceptes amplis de risc i seguretat poden ampliar la discrecionalitat policial.
- La intensitat de les sancions i la relativització de garanties han generat controvèrsia doctrinal.
- La resposta constitucional exigeix legalitat estricta, motivació, proporcionalitat i control judicial.

DEBAT

Quan deixa de ser legítima la prevenció i es converteix en un dret administratiu basat en la perillositat?

LA LLIBERTAT PERSONAL: PUNT DE PARTIDA

- L'art. 17 CE reconeix el dret de tota persona a la llibertat i a la seguretat.
- Ningú pot ser privat de llibertat fora dels casos i de la forma previstos en la llei.
- La llibertat permet organitzar la pròpia vida sense interferències arbitràries.
- Detenció, internament i altres mesures equivalents exigeixen cobertura legal i garanties reforçades.

ARTICLE 17 CE: QUATRE GARANTIES

- Reserva legal de les causes i formes de privació de llibertat.
- Duració de la detenció preventiva: temps estrictament necessari i màxim absolut de 72 hores.
- Informació immediata i comprensible, dret a no declarar i assistència lletrada.
- Procediment d'*habeas corpus* i regulació legal del termini màxim de presó provisional.

CLAU

Les 72 hores són un màxim constitucional, no una duració ordinària: la detenció acaba quan deixa de ser necessària.

DETENCIÓ: PRIVACIÓ TEMPORAL DE LLIBERTAT

- Només es pot practicar en els casos i en la forma previstos legalment (art. 489 LECrim).
- Pot practicar-la un particular o un agent en els supòsits establits per la LECrim.
- Com a regla, no procedeix per delictes lleus si la persona té domicili conegut i presta fiança suficient (art. 495).
- Qui deté ha de posar la persona en llibertat o a disposició de l'autoritat competent dins dels terminis legals.

DETENCIÓ PER PARTICULARS: SUPÒSITS

- Qui intenta cometre un delicte en el moment d'anar a executar-lo.
- La persona sorpresa en delicte flagrant.
- Qui fuig d'un establiment penal, de la presó o durant el trasllat.
- Qui s'escapa estant detingut o pres per una causa pendent.
- La persona processada o condemnada que es troba en rebel·lia (art. 490 LECrim).

DETENCIÓ PREVENTIVA: FORMA I DURACIÓ

- S'ha de practicar de la manera que menys perjudique la persona, la reputació i el patrimoni.
- Cal protegir honor, intimitat i pròpia imatge durant la detenció i els trasllats.
- Només pot durar el temps estrictament necessari per aclarir els fets.
- En tot cas, dins de 72 hores la persona ha de quedar en llibertat o a disposició judicial (art. 520 LECrim).

DRETS IMMEDIATS DE LA PERSONA DETINGUDA

- Conèixer els fets atribuïts, les raons de la privació de llibertat i els seus drets.
- Guardar silenci, no contestar preguntes i no declarar contra si mateixa ni confessar-se culpable.
- Designar advocat i rebre assistència sense demora injustificada.
- Accedir als elements essencials per impugnar la legalitat de la detenció.
- Conservar una declaració escrita de drets en una llengua comprensible.

COMUNICACIÓ, ASSISTÈNCIA I RECONEIXEMENT

- Comunicar la detenció i el lloc de custòdia a un familiar o persona elegida.
- Comunicar-se telefònicament amb una tercera persona.
- En el cas d'estrangers, informar l'oficina consular i permetre comunicació i visites.
- Rebre assistència gratuïta d'intèrpret quan siga necessària.
- Ser reconeguda per metge forense i sol·licitar assistència jurídica gratuïta.

- La detenció d'una persona menor exigeix comunicació a Fiscalia i a qui exercisca la pàtria potestat, tutela o guarda.
- Si existeix conflicte d'interessos, s'ha de designar defensor judicial.
- Quan siga estrangera, també es comunica la situació al consolat en els termes legals.
- La informació s'ha d'adaptar a l'edat, les circumstàncies i les necessitats de comprensió.

DETENCIÓ INCOMUNICADA: MESURA EXCEPCIONAL

- Només pot acordar-la motivadament el jutge o tribunal.
- Ha de respondre a la necessitat urgent d'evitar un perill greu per a vida, llibertat o integritat, o de protegir greument el procés penal.
- Dura el temps estrictament necessari i està sotmesa als límits de l'art. 509 LECrim.
- No poden ser objecte de detenció incomunicada les persones menors de setze anys.

DETENCIÓ I RETENCIÓ

DETENCIÓ

- Privació o restricció intensa de la llibertat ambulatòria.
- Exigeix causa legal, forma prevista i garanties de l'art. 17 CE.
- La qualificació depén dels efectes reals, no del nom utilitzat.

ACTUACIÓ INSTRUMENTAL BREU

- Immobilització limitada per practicar una diligència: identificació, escorcoll, alcoholèmia o notificació.
- Ha de ser necessària i durar només el temps imprescindible.
- Pot convertir-se materialment en detenció si supera aquests límits.

DOCUMENTACIÓ I IDENTITAT PERSONAL

- El DNI acredita per si mateix la identitat i les dades personals del titular.
- És obligatori per a les persones espanyoles a partir dels catorze anys.
- L'obligació d'exhibir-lo només opera quan ho requereixen l'autoritat o els agents per als fins de l'art. 16 LOPSC.
- El passaport acredita identitat i nacionalitat fora d'Espanya; les persones estrangeres acrediten la seua identitat segons la normativa aplicable.

ACTUALITZACIÓ NORMATIVA

El règim reglamentari del DNI es troba ara en el Reial decret 255/2025, que també regula el DNI digital.

QUAN POT IDENTIFICAR LA POLICIA?

- Quan existeixen indicis de participació en la comissió d'una infracció.
- Quan, atenent les circumstàncies, és raonablement necessari acreditar la identitat per prevenir un delicte.
- La diligència ha de respectar proporcionalitat, igualtat de tracte i no-discriminació.
- L'agent ha d'informar de manera immediata i comprensible sobre les raons de la identificació (art. 16 LOPSC).

TRASLLAT A DEPENDÈNCIES PER IDENTIFICAR

- Només procedeix quan la identificació no és possible per cap mitjà o la persona es nega a identificar-se.
- La finalitat exclusiva és practicar la identificació.
- S'ha d'acudir a les dependències més pròximes amb mitjans adequats.
- La permanència dura el temps estrictament necessari i no pot superar sis hores.
- L'actuació s'anota en un llibre-registre i es lliura un volant acreditatiu.

LA NEGATIVA NO AUTORITZA QUALSEVOL RESPOSTA

- La resistència o negativa pot produir conseqüències segons el Codi penal, la LECrim o la LOPSC.
- Abans d'actuar cal comprovar que el requeriment inicial era legal, necessari i comprensible.
- La resposta policial ha de continuar sotmesa a congruència, oportunitat i proporcionalitat.
- No tota dificultat d'identificació equival a desobediència.

PERFIL RACIAL: UNA SELECCIÓ DISCRIMINATÒRIA

- Existeix quan la raça, l'origen ètnic, el color de pell o una característica associada determina o pesa decisivament en la selecció.
- Un tret racial no constitueix per si mateix un indici individualitzat d'infracció.
- Aquestes pràctiques comprometen igualtat i no-discriminació, llibertat personal i prohibició de l'arbitrarietat.
- L'actuació ha de basar-se en dades objectives vinculades a una conducta o a una descripció concreta.

EL CAS WILLIAMS LECRAFT: STC 13/2001

- Rosalind Williams va ser requerida per identificar-se a l'estació de Valladolid.
- La recurrent va sostenir que el color de pell havia estat determinant i reclamà responsabilitat patrimonial.
- La majoria del TC no aprecià vulneració del dret a no ser discriminada.
- El vot particular de González Campos advertí que aquests controls no s'adeqüen a un estat democràtic de dret.

LECTURA CRÍTICA

Distingiu la decisió de la majoria, el vot particular i l'evolució posterior dels estàndards antidiscriminatoris. Tenir en compte decisions del TEDH.

COM ANALITZAR UNA IDENTIFICACIÓ

- Quina finalitat legal concreta persegueix?
- Quins indicis objectius i individualitzats existien abans del requeriment?
- Per què era idònia i necessària la identificació?
- La selecció es basa en conducta o en aparença, origen o estereotips?
- S'han informat els motius i respectat els límits temporals i documentals?

HABEAS CORPUS: CONTROL JUDICIAL IMMEDIAT

- És la garantia específica de l'art. 17.4 CE davant privacions de llibertat il·legals.
- Permet la compareixença immediata de la persona davant el jutge competent.
- Controla tant la causa de la detenció com la forma i les condicions en què s'executa.
- La LO 6/1984 configura un procediment àgil, senzill i de cognició limitada.

QUI POT PROMOURE L'*HABEAS CORPUS*?

- La persona privada de llibertat, el cònjuge o persona unida per relació anàloga.
- Descendents, ascendents, germans i, si escau, representants legals.
- Ministeri Fiscal i Defensor del Poble.
- El jutge competent també pot iniciar-lo d'ofici.
- L'advocat pot instar-lo en nom de la persona detinguda quan actua tàcitament apoderat.

AJUST JURISPRUDENCIAL

La legitimació de l'advocat deriva de la jurisprudència constitucional, encara que no aparega literalment en la llista de l'art. 3 LOHC.

TRAMITACIÓ I POSSIBLES DECISIONS

- El jutge comprova els requisits i ordena que la persona siga portada a la seua presència.
- Escolta la persona privada de llibertat, l'advocat, el fiscal i qui ordenà o executà la detenció.
- En un màxim de 24 hores practica les actuacions i resol.
- Pot declarar ajustada a dret la privació o acordar llibertat, canvi de custòdia o posada immediata a disposició judicial.

- Els vigilants poden detindre i posar immediatament a disposició de les forces i cossos de seguretat els delinqüents i els instruments, efectes i proves del delicte.
- No poden interrogar la persona detinguda.
- Poden denunciar infraccions administratives en relació amb el seu servei.
- La seua actuació està sotmesa a legalitat, necessitat, proporcionalitat i col·laboració amb la seguretat pública (art. 32 LSP).

CONNEXIÓ AMB EL TEMA 2

La seguretat privada és complementària i subordinada respecte de la seguretat pública; no exerceix potestats generals de policia.

ESCOLTES PRIVATS: LÍMITS ESPECÍFICS

- Protegeixen persones determinades en els termes de l'art. 33 LSP.
- No poden realitzar identificacions, restringir la circulació ni detindre com a facultats ordinàries.
- Davant una agressió o intent d'agressió, poden efectuar l'actuació imprescindible i posar immediatament la persona a disposició policial.
- Tampoc poden practicar interrogatoris.

NO CONFONDRE DUES MESURES

DETENCIÓ PREVENTIVA

- Mesura policial o processal inicial.
- Finalitat: aclarir fets i posar la persona en llibertat o a disposició judicial.
- Màxim constitucional: 72 hores; sempre el temps estrictament necessari.

PRESÓ PROVISIONAL

- Mesura cautelar acordada judicialment durant el procés.
- Exigeix pressupòsits, finalitats legítimes i motivació conforme als arts. 502 i següents LECrim.
- Té terminis legals propis i revisió judicial.

PRESÓ PROVISIONAL: PRESSUPÒSITS I FINALITATS

- Existència de fets amb aparença delictiva i pena en els termes de l'art. 503 LECrim.
- Motius suficients per atribuir responsabilitat a la persona investigada.
- Finalitats possibles: evitar fugida, destrucció de proves, actuació contra la víctima o reiteració delictiva.
- És excepcional, subsidiària, provisional i proporcional.
- No pot convertir-se en una pena anticipada.

SÍNTESI: INTERVENIR ÉS JUSTIFICAR

- La policia protegeix drets precisament quan exerceix les seues potestats dins de límits verificables.
- Legalitat, indicis objectius i proporcionalitat determinen si una ingerència és legítima.
- La detenció activa garanties immediates i control judicial.
- La identificació no pot basar-se en perfils racials o criteris discriminatoris.
- Particulars i seguretat privada disposen de facultats limitades i han de lliurar la persona a les forces públiques.

ACTIVITAT FINAL: QUALIFICAR CADA ACTUACIÓ

- Supòsit: un vigilant observa un possible furt, reté una persona, revisa les seues pertinences i avisa la policia.
- En arribar, els agents demanen la identificació i proposen el trasllat a dependències.
- Determineu si hi ha detenció, actuació instrumental o una ingerència il·lícita en cada fase.
- Identifiqueu habilitació, indicis, garanties, límits temporals i autoritat competent.
- Proposeu una resposta alternativa si alguna actuació resulta desproporcionada.